

'Kadınsı kodlar dünyaya hakim olacak'

Kültür Kodu kitabı iletişim sektöründe pek konuşulmadı. Arada bahseden olduysa özür dilerim ama ben görmemişim. Kitabı geçen sene Birol Güven önerdi. Yutarcasına okudum. Dr. Rapaille'in yaptığı iş bana çok hitap etti. Etkilendim. Dahası, 60 yaşından sonra antropoloji okuyup kendimi bu alanda geliştirmeyi ciddi düşünür oldum. Emeklilik planım da şekillendi sayesinde.

■ GÜVEN BORÇA
Marka Danışmanı

Dr. Clotaire Rapaille

KISA KISA...

- Sorgulamak duygusal bir farkındalığa sahip olmak demek.
- Bugün, ulus içi boş bir kavram.
- Birleşmiş Milletler yerine Birleşmiş Kültürler ifadesi daha doğru.
- Erkekler daha kavgacıyken, kadınlar barışçıl.
- Dünyayı kadınlar değiştirecek.

Dr. Clotaire Rapaille'in kariyeri eşsiz. O yüzden yöntemi de taklit edilemiyor, çökelmiyor. Fransa doğumlu. Sorbonne'da sosyal bilimler ve psikoloji alanlarında yüksek lisans, antropoloji doktorası yapmış. Otistik çocuklar üzerine çalışmaları var. Psikoloji ve sosyal antropoloji konularında uzman. Kabile büyücülerinin sırlarını keşfetmek için iki yıl onlarla yaşamış. Seksenlerin başında Amerika'ya geliyor ve beyinle ilgili bildiklerinin pazarlamacıların çok işine yarayacağını keşfediyor. Sonrasında yıllardır dünyanın dev şirketlerine, markalarına, ülke ve şehirlerine hizmet veriyor. Kendine has bir niteliksel araştırma yöntemi var. Odak grup tartışmalarından uzun ve derin. Moderasyon yok. İnsanları uyutuyor ve uykudan uyanma anında alt beyinden gelen mesajları kaydediyor. Tüm gruplara uzaktan da olsa katılıyor. Rapaille ile Türkiye temsilcisi Dora Research aracılığıyla görüştim.

Çok özel bir kariyeriniz var. Kopyalanabiliyor musunuz?

Hayır. Benim yaptığımı yapmak isteyenler var ama çok şükür ki biri beni kopyalamaya çalıştığında mutlaka bir fark yaratabiliyorum. Çok özel bir akademik yaşantı üzerine özgün deneyimler yaşadım ve tam 50 yıldır bu alandayım. Bu da çok özel bir birikim. Araştırma tekniklerimi kopyalayabilirler ama bendeki 50 yıllık birikimi kopyalayamazlar. O yüzden, yapılan bütün kod çözme seanslarında da yakından veya uzaktan

işin içindeyim. Hayatım boyunca benim itici gücüm hep 'anlama iştahı' oldu. Kültürleri anlamak, kodlarını çözmek böyle bir şey. Şikayet etmeden, önyargılara esir olmadan samimiyetle çaba göstermeli, anlamaya çalışmalısınız. Örneğin bir ayakkabı alırsın, rahatsız eder, ayakkabıcıyı suçlarsın, yol kötü diye belediyeyi suçlarsın... Suçlamadan önce neden rahatsız ettiğini sorgularsan belki de ayakkabında taş olduğunu fark edersin. Yani sorgulaman gerekir, senin için iyi olanı, nedenini sorgulaman gerekir. Ben buna duygusal farkındalık diyorum. Saygı göstermezseniz anlayamazsınız. Benim her kültüre saygım var.

Özel yönteminiz hipnoz gibi bir şey mi?

Yok, o kadar karmaşık değil. Benim istediğimi almak için hipnotize etmeme gerek yok. Uykuyu yeter. İnsanlar uyandıktan sonra korteks hemen devreye girmez. Limbik ve sürüngen beyin hala aktiftir. Uykudan uyanma dönemindeki sersem hal de ondan. Ancak çok kısa süre sonra korteks devreye girer ve ne varsa silip süpürür. Yani 'uyanırsınız'. Biz bu uyuma seanslarında çok eski yıllara ait anıların geri geldiğini görüyoruz. Bütün duygular saf, karışmamış. Başkasından etkilenmiyor, yapıyor gibi yapmıyorsunuz uykuda. İnsanlar gerçekten çok şaşıyorlar o an hatırladıkları şeylere. İşte biz insanları uyutup markayla, ürünle, onun kullanımıyla ilgili ilk anlarına döndürüyoruz. Sonra da uyandıktan sonraki birkaç dakika içinde hatırladıkları her şeyi yazıyorlar. O an kıymetli. Korteks gelip ortamı teslim olmadan ne toplayabiliyorsak bizimdir. Oradan da kodları çözüyoruz. Tabii ki sürecin çok detayı ve meslek sırlarımız var ama kabası böyle.

Peki nörobilim ile ilgili görüşleriniz neler? fMRI, EEG gibi teknikler?

Bu konu çok ilginç ve çok da iyi gelişmeler var ama bence henüz orada

'Türklerle ilgili bir araştırma yapsam Amerikalılarla ortak bulgulara ulaşacağımı tahmin ediyordum. Sonra İstanbul ile New York'da ortak kodlara ulaşabiliriz. Size samimi önerim odur ki Türkiye'nin kodunu çözmeden marka iletişimi çalışmasına başlamayın. Sizi olumlu/olumsuz yönde şaşırtacak çok şeyler çıkabilir.'

değiliz. Verdikleri bilgiler dikkat çekici. Oralardan bir şeyler çıkıyor ama yine onu yorumlamak için daha fazlasını bilmek lazım. Biz lazımız. Henüz devre tamamlanmadı. Belki bir gün beyin tamamen anlayacağız. Buna tamamen açığım ancak beyinle ilgili hala çok tartışma var. Özellikle beynin hangi bölümünün tam olarak ne yaptığı konusu çok eski bir tartışma ve bunu çözebilmiş değiliz. Ama dediğim gibi, konu çok ilginç, kesinlikle hafife almıyor ve şahsen yakından takip ediyorum.

Peki çalışmalarınızı klasik araştırma teknikleriyle destekliyor musunuz?

Tabii ki klasik araştırma tekniklerinin yarar sağladığı birçok konu var. Özellikle niceliksel araştırmalarda. Ancak doğru soruyu sormak şartıyla. Çünkü insanların beyanına dayalı araştırmalarda alabileceğiniz de var, alamayacağımız da. Bizim bulgularımızı klasik araştırma teknikleriyle destekleyen veya doğrulayan müşterilerimiz oldu. Örneğin P&G ile ABD'de Folger's kahve için yaptığımız kod çözme seanslarıyla onların yaptığı niceliksel araştırma sonuçları birbirini teyit etti. Ama örneğin Amerikalılara 'new Coke' isteyip istemediklerini sorarsan evet derler çünkü Amerikalılar yeni olan her şeye meraklıdır. Ancak

gidip almazlar. İnsanlara uçakta daha geniş koltuk ve koltuk aralığı olsun ister misiniz diye sorarsanız cevap tabii ki evet olur... Bunlar sizi bir yere götürmez.

Şehirlere gelirse...

Bence ülkeler/uluslar hakkında dikkatli olmak lazım. 'Nation' lafi Napolyon tarafından Avrupa'yı işgal edip herkesi öldürmek için icat edildi. Bugün bence bir geçerliliği yok. Kraliçe Viktorya Alman, zamanın İspanya kralı Fransızdı. Asillerin çoğu akrabaydı, kültürler birbirine geçmişti ancak Birinci Dünya Savaşında hepsi Almanya'ya karşı savaşınca isimlerini değiştirdiler. Adam Windsor'da yaşıyorsa adı oldu Windsor... Bugün ulus çoğu yerde içi boş bir kavram. O yüzden Birleşmiş Milletler'i de tamamen işlevsiz bulurum. Bence doğrusu Birleşmiş Kültürler (United Cultures).

Ben elli yıldır kültürleri anlamaya çalışıyorum. Örneğin Singapur'da yetmiş iki millet var ama bir Singapur kültürü de söz konusu. Ülkede yaşayan on beş milyon yasa dışı Meksikalı göçmene rağmen ABD de bir kültür oluşturdu. ABD'nin başarısı tarihi boyunca farklı yerlerden gelen göçmenleri kaynaştırıp bir ortak kültür oluşturabilmesinde. Sizin için hassas bir konu ama söyleyeyim ki Kürtler

de bir kültür bence.

Müslümanlar için yaptınız mı bu çalışmalarından?

Dubai ve Doha için yaptık. Onun dışında Müslüman ülkeler için pek çalışmadık. Suudi Arabistan'da bir çikolata araştırması yaptık. Bu konuda Araplarla Müslümanları ayırmak lazım. Araplar sayıca az ve dünya için anlamlı bir pazar değiller ama Arap olmayan büyük Müslüman ülkeler var. Mesela Endonezya. Buraları deşersek farklı şeyler çıkabilir. Eğer kültürü anlarsan neler olacağını da tahmin edebilirsin. Burada görülene değil yapıya bakmak lazım. Örneğin Sarkozy'nin Fransızlara söylediği 'daha çok kazanmak için daha çok çalışmalıyız' lafi yanlıştı. Fransızlar para için çalışmazlar. Gurur ve üstünlük duygusu baskındır.

Şehirlere gelirse. İdeal olan şehir devletlerdir. Venedik birçok şeyin merkezi ve çok kültürlü bir şehir devletiydi. Muhteşemdi. Önce Napolyon kırdı geçti, sonra Avusturyalılar ve nihayet İtalyan birliğine katıldı. Bugün ne Venedikli var ne de o eski Venedik. Şehir devletlerinin bir tarihsel kökü de olmak zorunda değil. Singapur'un fazla bir tarihi yok ama sağlam bir iş yapış kültürleri var. Dünyada iş yapmanın en kolay olduğu yer. En

zoru da Fransa. Hong Kong’da iş yapmanın çok kolay olduğu harika bir şehir ama burada mesele Çin’in bu şehri böyle bırakıp bırakmayacağı.

Böyle karmaşık bir dünyada markalar kimlik tanımlamada rol üstlenebilirler çünkü hiçbir zaman Çinliler ve Hintliler Amerikanlaşmayacak mesela.

Kodunu çözdüğünüz şehirler?

Doha ilginçti. Doha geleceğin şehri. Gelecek için her şeyi yapıyor. Aynı şekilde çok güçlü bir adı olan Oxford ise geçmişte kalmış. Sanki bir müze. Bangalore’daki bir Hintli öğrenciye ikisini de sorduğunuzda Oxford’u tercih ediyor. Doha’yı duymamış bile. Tabi bunlar hızla değişecek. Neredeyse kimsenin futbol oynamadığı Katar, Dünya Kupası organizasyonunu yükledi. Doha’nın kodu ‘fast forward’dır. Burada inanılmaz bir hızla iş bitirilir. Müze mi yapılacak? Altı ay sonra hazır. Üniversite? Seneye tamam. Her şey çok hızlı ve çok kararlı. Farklı bir politika anlayışları var. Daha doğrusu ülkede politika yok çünkü ülkede kimse oy vermiyor. Kraliyet ailesi üyeleri birer CEO gibi çalışıyorlar. Ortalama Katarlı hiçbir şey yapmadan yılda 70 bin dolar maaş alıyor. Herkes kazanıyor. Sorun yok.

Peki şehir kodlarını nasıl çözüyorsunuz?

O şehirde doğmuş ve büyümüş insanlara şehirle ilgili ilk deneyimlerini sorarak başlıyorum. Sonra dünyanın değişik bölgelerindeki insanlara o şehirle ilgili deneyimlerini. Örneğin New York özel bir yer. Yaşayanlarla dışarıdan gelenler için farklı anlamlar ifade ediyor.

İstanbul için nereden başladınız?

Bu şehirde doğmuş-büyümüş insanların şehirle ilgili duygularını üç aşamada ele aldım:

1. Çocukluklarına, okul yıllarına gider, sana şehirle ilgili ne dediler,

neler duyduğun ve yaşadın diye sorar, şehirlî olmakla ilgili ilk deneyimlerini yakalardım.

2. Sonra hayatı boyunca yaşadığı en güçlü deneyimleri. Örneğin şehirden ilk uzun ayrılış ve ilk eve dönüş. Evi özlemek ve o anki duygularını deşerdim.
3. Ve en son deneyimler. İstanbul ile ilgili en son duydukları, okudukları ve konuştuklarını sorar ve oradan bir yapı kurmaya çalışırdım.

Akabinde aynı şeyleri en iyi turistlerle yaptım. Almanlara, Ruslara, İngilizlere sorardım İstanbul’u. Sembollere, sembolik değerlere bakardım. Örneğin Fransızlar için Orient Express güçlü bir sembol. Hercules Poirot ve Londra’dan başlayıp İstanbul’da sona eren bir macera ve bir sürü klişe.

Peki Türkiye için mi yoksa İstanbul için mi kod çözmek isterdiniz?

Tabii ki her ikisini de yapmak isterdim ama tercih etmem gerekirse Türkiye. İstanbul güçlü kimliğe sahip bir şehir ve çok zorlanacağımı zannetmiyorum. Türkiye ise daha zor ve davetkâr. Karmaşık bir demografi, din ve lâiklik çelişkileri, tarihsel olarak asker olmak

“Elli yıldır kültürleri anlamaya çalışıyorum. Örneğin Singapur’da yetmiş iki millet var ama bir Singapur kültürü de söz konusu. Ülkede yaşayan on beş milyon yasa dışı Meksikalı göçmene rağmen ABD de bir kültür oluşturdu. ABD’nin başarısı tarihi boyunca farklı yerlerden gelen göçmenleri kaynaştırıp bir ortak kültür oluşturabilmesinde. Sizin için hassas bir konu ama söylemeliyim ki Kürtler de bir kültür bence.”

ve ordu ile ilgili kodları çözmek ilginç olurdu. Türkleri asker bir millet olarak biliriz. Mustafa Kemal de askerdi. Osmanlı’nın izlerini, mirasını sürmek ilginç olurdu. Viyana kapılarına dayandınız geçmişte. Batıya gitme motivasyonu araştırmaya değer geliyor bana. Türklerle ilgili bir araştırma yapsam Amerikalılarla ortak bulgulara ulaşacağımı tahmin ediyorum. Batıya gitmek ve büyük alanlara merak mesela. Sonra İstanbul ile New York’ta ortak kodlara ulaşabiliriz. Size samimi önerim odur ki Türkiye’nin kodunu çözmeden marka iletişim çalışmasına başlamayın. Sizi olumlu/olumsuz yönde şaşırtacak çok şeyler çıkabilir. Doha örneğinde olduğu gibi, dünya sahnesinde daha etkin olmak istiyorsanız önce kodu çözmelisiniz.

Son olarak ekleyecekleriniz?

Kültür kodlarını çözmenin yüksek bir hedefi var. Kültürlere saygı temelinde her kültürün dünyaya katkısını sağlayacak yeni bir anlama çabası bizimki. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler’in dönemini tamamladığını, Dünyanın Birleşmiş Kültürleri fikri etrafında yeni bir anlayışla şekillenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu çerçevede bir de iddiam var; dünyayı kadınlar değiştirecek. Erkekler agresif, kavgacı. Kadınlar ise banışıldır. Bazı kültürler daha kadınsı kodlar taşıyor ve bence geleceğin dünyasında bu kültürler kazanacak. Örneğin Brezilya banışçı bir ülke. Tam bir soft power. Geçmişte hiç sömürge olmamışlar ve hiç kan dökmeyen devrim yaptılar. Arjantin maço ve geriliyor, Brezilya kadınsı ve yükseliyor.

Peki hiç İran’a gittiniz mi? Bence orada da kadın çok güçlü ve belki de o yüzden başını örtmeye zorlanıyor.

Evet bu doğru olabilir. 1966 yılında arabamla gitmiş, Tahran elçiliğimizin bahçesine çadır kurmuştuk. Bence de İran değişecek ve bunu kadınlar yapacak. Kadınlar İran’ı da dünyayı da iyi yönde değiştirecek. **M**

HAVALİMANI KALMAYACAK

Havacılık konusundaki aykırı fikirlerinize gelelim isterseniz.

Evet, havacılık endüstrisi tüketici tatmini açısından bir facia. Özellikle de havalimanlarındaki bir sürü lüzumsuz kural nedeniyle uçuş öncesi ve sonrası harcanan vakit çok fazla. Ayrıca mühendisler sürekli uçaklara daha fazla insan tıkmaya çalışıyorlar. Örneğin United Airlines’ın kâra geçmesi için yüzde 95 doluluk gerekiyor. Altına düşerlerse zarar. Düşünebiliyor musunuz? Artık batıda her şey o kadar kitleleşti ki rahatça para ödeyecek insanlar atlanıyor diye düşünüyorum.

Peki havalimanlarının geleceği?

Evet bu çok önemli ve vereceğim cevaba hazır olun... Belki on yıla kadar havalimanı kalmayacak! Uçakları oldukları yerde dikine havalandırarak teknoloji yıllardır mevcut. Gürültü sorunu da çözüldü. Birkaç düzenlemeyle kapımızın önünden uçan taksiye binmemiz çok uzak değil. Üstüne, insanlar havalimanlarından nefret ediyorlar. Bu kesin. Evet, teknoloji hazır ama işin önünde engel olarak koca bir havacılık endüstrisi var. Onlar bunu istemezler ve havalimanlarından kurtulmamız düşündüğümüzden de uzak olabilir. Göreceğiz.